

EN HUNDS BETYDNING FOR MENNESKER
MED EN ERHVERVET HJERNESKADE. TO CASESCharlotte Glintborg¹

En erhvervet hjerneskade medfører ofte psykosociale konsekvenser, fx depression, angst eller identitetskrise. Forskning i dyreassisterede interventioner (Animal Assisted Interventionens, AAI) tyder på, at dyrs tilstedeværelse kan have sundhedsfremmende effekter, fx forøge livskvaliteten og modvirke depression og angst.

Artiklen beskriver Marie og Jesper, der begge har en erhvervet hjerneskade og er hundeejere. Casebeskrivelserne er udarbejdet på basis af semi-strukturerede interviews. Diskursanalyser, der trækker på positioneringsteori og principper om agency, anvendes til at undersøge selv- og hundekonstruktioner.

Analyserne kommer frem til, at hunden konstrueres og positioneres som et vigtigt familiemedlem, der fungerer som en velkommen distraktion og som et motiverende element. Samtidig giver hunden social og følelsesmæssig støtte, nærvær og ubetinget opmærksomhed. Jeg konkluderer derfor, at AAI er relevant at medtænke i den bio-psyko-sociale tilgang til hjerneskaderehabilitering, da det kan bruges som et redskab, der supplerer og varierer den vante rehabiliteringspraksis.

Nøgleord: senhjerneskade, dyreassisterede interventioner, psykologisk rehabilitering

1. Introduktion

Rehabiliteringsprocessen efter en erhvervet hjerneskade er karakteriseret ved flere transitioner. Transitioner defineres i rehabiliteringslitteraturen som: “a passage of one life phase, condition or status to another” (Schlossberg, 1984, p. 23). For mennesker med en erhvervet hjerneskade kan en transition for eksempel være den at gå *fra* at være rask og velfungerende *til* pludselig at være syg og ikke længere i stand til at leve som før. Disse transitioner har ofte psykosociale følger, hvoraf nogle kræver en psykoterapeutisk intervention.

Psykosociale problemer efter en erhvervet hjerneskade er veldokumenterede: for eksempel vil ca. 30 % af dem, der får en erhvervet hjerneskade,

1 Charlotte Glintborg, cand.pæd.psych., ph.d.-stipendiat, Center for Developmental and Applied Psychological Science (CeDAPS), Institut for kommunikation og psykologi, Aalborg Universitet. E-mail: cgl@hum.aau.dk

opleve angst og depression eller endog posttraumatisk belastningsreaktion (Wilson & Gracey, 2009). Selvom de psykosociale konsekvenser er velkendte, adresseres de mindre end de fysiske og kognitive følger.

Flere har gennem årene advokeret for at inkludere psykoterapeutiske interventioner i rehabiliteringen (fx Prigatano, 1999). Indtil nu er der blandt andet vist gode effekter af kognitiv terapi (Anson & Ponsford, 2006; Bradbury et al., 2008). En af fordelene ved kognitiv terapi i forhold til denne klientgruppe er formodentlig dens strukturerede tilgang. Tilpasning og brug af modeller fra andre områder (fx psykiatri) er mere sparsom, og specielt mangler der fokus på identitetsforandringer (Ylvisaker & Feeney, 2000).

Siden 2004 har Hvidbogens definition af rehabilitering udgjort den anbefalede referenceramme for rehabilitering i Danmark. En hvidbog er en art dybdegående rapport udgivet af forskere (her Marselisborgcentret) i samarbejde med regeringen med det formål at oplyse professionelle og offentligheden om et givent emne eller en given sag. Rehabiliteringsdefinitionen lyder som følgende:

Rehabilitering er en målrettet og tidsbestemt samarbejdsproces mellem en borger, pårørende og fagfolk. Formålet er, at borgeren, som har eller er i risiko for at få betydelige begrænsninger i sin fysiske, *psykiske* og/eller *sociale* funktionsevne, opnår et selvstændigt og meningsfuldt liv. Rehabilitering baseres på borgerens hele livssituation og beslutninger og består af en koordineret, sammenhængende og vidensbaseret indsats (Marselisborgcentret, 2004, p. 16, mine fremhævninger).

Med denne definition har man i Danmark taget et første skridt til at imødekomme behovet for rehabiliteringsindsatser, der ikke alene har fokus på rehabilitering af fysiske og kognitive aspekter, men også inkluderer de psykosociale følger. Derved bliver det oplagt at undersøge mulige psykologiske og sociale interventioner i rehabiliteringsforløbet til voksne med en hjerneskade.

Dyreassisterede interventioner kunne være en af disse interventioner. I forbindelse med andre projekter mødte jeg to hundeejere med en hjerneskade, som spontant fortalte om deres glæde ved hunden, hvilket gjorde mig opmærksom på den potentielle relevans af andre typer af psykosociale interventioner end traditionelle psykoterapeutiske tiltag.

Efterhånden som brugen af dyr i terapi er blevet mere udbredt, er der kommet en række definitioner på sådanne terapiformer. I denne artikel vil samlebetegnelsen *dyreassisterede interventioner* (DAI) – på engelsk *animal-assisted interventions* (AAI) anvendes. DAI defineres som: “any intervention that intentionally includes or incorporates animals as part of a therapeutic or ameliorative process” (Kruger & Serpell, 2010, p. 36).

Forskning i DAI har vist, at tilstedeværelsen af dyr kan have en række sundhedsfremmende effekter, blandt andet at forøge livskvaliteten og modvirke depression og angst (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius & Kotrschal, 2012).

Beetz et al. (2012) gennemgik 69 studier og fandt blandt andet psykosociale og psykofysiologiske effekter af dyreassisterede interaktioner med mennesker, for eksempel øget social opmærksomhed, øgede sociale interaktioner mellem mennesker (den såkaldte *social katalysator*-effekt), reduktion af selvrapporeret frygt og angst og forbedret mental tilstand (depression, ensomhed og livskvalitet). Ligeledes fandt Beetz et al. (2012) positive effekter på det fysiske helbred (særligt hjerte-kar-sygdomme) af omgangen med kæledyr generelt.

Nogle studier finder dog ikke effekter af DAI, blandt andet fandt Straatman, Hanson, Endenburg & Mol (1997) ingen effekt på puls og blodtryk hos en gruppe af mandlige studerende, som havde en ukendt hund til stede under en stressende opgave, sammenlignet med en kontrolgruppe uden hund. Hansen, Messenger, Baun & Megel (1999) sammenlignede to grupper af børn på 2-6 år, der gennemgik en fysisk lægeundersøgelse, hvor den ene gruppe var i selskab med en hund. Studiet fandt ingen signifikante forskelle grupperne imellem på blodtryk, puls og fingerspidstemperatur. Der findes endog studier, der decideret har vist negative effekter af DAI, som for eksempel et studie af Wilson (1991), der fandt, at det var mere stressende at interagere med dyr end at læse i fred og ro. Den type undersøgelser understreger behovet for flere studier i DAI. Blot fordi det er påvist, at dyrs selskab kan virke afstressende, er det ikke sikkert, at dyreassisteret terapi er den mest oplagte terapiform. Ydermere kan det også være vigtigt at medtænke visse opmærksomhedspunkter i brugen af kæledyr og terapidyr i rehabiliteringen – for eksempel i forhold til personer, der er bange for hunde eller har en helbredsmæssig tilstand, hvor brugen af dyr ikke forekommer hensigtsmæssig.

Levinson (1984), som er en af de første, der beskriver kæledyrs mulige indflydelse på menneskers velvære, kommer ind på fire måder, hvorpå kæledyret kan anvendes for at opnå disse effekter: 1) som et tillæg til psykoterapi, 2) som terapi alene, 3) som en katalysator for forandring, 4) som et medie til at få kontakt med naturen, ens underbevidsthed og universet. Selvom de fire punkter her er adskilte, er de ifølge Levinson alle interagerende. Levinson trækker i sine fremstillinger på elementer fra Bowlbys tilknytningsteori.

Servicehunde synes at have generelle funktioner foruden den rent praktiske hjælp, der var deres oprindelige formål, for eksempel får kørestolsbrugere mere kontakt, hvis de har en hund med, ligesom kæledyr i husholdningen generelt ofte har emotionelle og familiedynamiske funktioner (Irvin, 2014; Tannen, 2004). Ved at betragte hunden som et familiemedlem og inddrage den i familiesamtaler kan den ydermere virke som en diskursiv ressource, for eksempel ved at virke som en buffer mod kritik, være kilde til emneskift, mediere eller undgå konflikter, kommunikere svære ting igennem og være med til at konstituere familieidentiteten (Tannen, 2004). Tannen refererer i sin artikel til begrebet *bugtaleri* (*ventriloquizing*) (Bakhtin, 1981, iflg. Tannen, 2004) til at beskrive denne diskursive strategi, hvor et familiemedlem taler igennem/til en tredje nonverbal deltager (en hund). Tannen gi-

ver eksemplet, hvor et par har et skænderi, og manden pludselig adresserer hunden og siger: "mor er så sur i dag," hvilket afstedkommer, at kvinden begynder at grine, og situationen derved forløses.

I USA har DAI været brugt gennem en årrække, mens det i Danmark og Skandinavien endnu er i begynderfasen. Inden for hjerneskadeområdet er det dog endnu sparsomt med DAI-studier såvel internationalt som nationalt. Generelt kan man sige, at flere af studierne inden for DAI er kendetegnet ved metodologiske svagheder som for eksempel en lille samplestørrelse, mangel på kontrolgruppe, udvælgelsesbias, begrænset rapportering af reliabilitet og validitet i henhold til måleinstrumenter med flere (Morrisson, 2007). Ydermere kommer mange af studierne ikke ind på, hvorvidt effekten kan tilskrives kæledyret/terapidyrer alene, eller om det er nyhedsværdien ved et dyr (særligt terapidyr), som er effektgiver. Disse ting kunne med fordel undersøges ved longitudinelle undersøgelser. Endvidere kunne flere longitudinelle studier imødekomme behovet for et fokus på langtidseffekterne ved DAI.

På hjerneskadeområdet har et studie af Hayden et al. (2013) undersøgt effekten af et post-akut rehabiliteringsprogram hos 1274 patienter, der alle havde haft en traumatisk hjerneskade inden for de sidste fem år. De inkluderede patienter blev tilbudt en rehabiliteringspakke, der blandt andet indeholdt dyreassisteret terapi. Programmet blev udført fem dage pr. uge og i seks timer pr. dag. Resultaterne fra dette projekt viste signifikant fremgang i funktionsevne (sociale i forhold til omgivelser) hos 69 % af patienterne, men designet tillader ikke at konkludere, i hvilket omfang dette skyldes DAI.

Et canadisk review lavet af Bhalerao et al. (2013) har forsøgt at beskrive de psykosociale følger efter en hjerneskade set ud fra et biologisk perspektiv – og endvidere at finde behandlinger til disse følger. Blandt disse reviewede studier findes et dyreassisteret terapistudie af Sockalingam et al. (2008), som blandt andet har vist gode effekter i forhold til at genoprette og fastholde uafhængighed og til at mindske både fysiske og psykiske følger.

I USA har en ph.d.-afhandling af Pence (2005) undersøgt effekten af dyreassisteret terapi (DAT). DAT foreslås i den forbindelse som en spirituel fremmer af livskvalitet hos hjerneskaderamte. Effekten af DAT er undersøgt via en casebeskrivelse af en patient med en traumatisk hjerneskade og komorbid depression og angst. Denne patient modtog, ud over en vanlig psykoterapeutisk intervention, et fire-ugers DAT-forløb. Resultatet af undersøgelsen understøttede hypotesen om, at tilføjelsen af DAT til traditionel psykoterapi medfører reduceret angst og forøgede sociale interaktioner. Endvidere fandt undersøgelsen, at patienterne selv udtrykte en oplevet bedring.

I skandinavisk kontekst har et norsk speciale (Olsen, 2008) undersøgt effekter af dyreassisteret terapi i hjerneskaderehabilitering hos 21 apopleksi-patienter, der blev randomiseret opdelt i henholdsvis en interventions- og kontrolgruppe. Studiet så også på sammenhængen mellem interaktionen mellem hund og menneske og de opnåede effekter. Interventionsgruppen fik dyreassisteret terapi 15-20 minutter, tre gange om ugen i seks uger. Resulta-

terne af studiet viste ikke signifikante bedringer på depression, angst, livskvalitet og daglig aktivitet, men der blev fundet stor korrelation mellem, hvorvidt patienten oplevede, at hunden gav ro, og hvor meget kontakt patienten havde med hunden. Skønt de anvendte standardiserede tests ikke kunne påvise signifikante forbedringer, udtalte deltagerne sig positivt om interventionen: de fleste var glade for den og ville ønske, den var fortsat.

I Danmark er der p.t. et pilotprojekt i gang på Hammel Neurocenter, støttet af TrygFonden, om inddragelse af hunde i genoptræningen. Pilotprojektet påbegyndtes i november 2013 og har indtil videre resulteret i individuelle træningsforløb med fire patienter. Nogle patienter går ture med hunden, andre laver finmotoriske øvelser eller træner med hunden på en rally-forhindringsbane, der udfordrer overblik og koncentrationsevne (TrygFonden, n.d.). Hunden tænkes her som et *værktøj* i den fysiske og kognitive genoptræning, hvor patienter via hunden udfordrer sig selv mere under genoptræningen.

Opsummerende kan man sige, at der altså kun findes få studier om DAI i forhold til rehabilitering af personer med en erhvervet hjerneskade. Endvidere kan det konstateres, at der ikke har været fokus på beskrivelser fra personer selvom hundens betydning for dem.

Formålet med indeværende studie er derfor at bidrage til forskningslitteraturen med *en undersøgelse af DAI i hjerneskaderehabilitering set ud fra personer med hjerneskaders eget perspektiv*. Jespers og Maries fortællinger danner således grundlag for to casebeskrivelser, der illustrerer en hunds mulige betydning for mennesker med en erhvervet hjerneskade.

2. Teoretisk og metodisk afsæt

Datagrundlaget for denne artikel udgøres af to semi-strukturerede interviews. Begge informanter har en erhvervet hjerneskade, og begge er de hundeejere.

2.1. Deltagere og procedure

Informanterne er rekrutteret dels via en mailforespørgelse til medlemmer i en hundeklub, dels som led i et eksisterende forskningsprojekt, hvor jeg har fulgt patienter fra hospitalsindlæggelse og et til to år frem. Interviewet med Jesper blev foretaget i hundeklubbens lokaler i juni 2014 og havde en varighed af ca. 30 minutter. Interviewet med Marie blev foretaget i Maries eget hjem i efteråret 2013 og havde en varighed af ca. en time. Interviewet med Jesper blev optaget på diktafon og blev efterfølgende transskriberet, hvori- mod interviewet med Marie blev registreret som feltnoter, da dette var proceduren i dette studie. Interviewtransskriptioner og analyser blev sendt retur til informanter for deltagervalidering. Alle navne på informanter og deres hunde er fiktive for derved at sikre anonymitet.

Dataanalysen bygger på en diskursanalytisk tilgang (Potter & Wetherell, 1987). Diskursanalyse er en teoretisk ramme, som har fokus på konstruktioner og funktionelle dimensioner af diskurser. I analysen er der anvendt en induktiv fremgangsmåde i forhold til kodning og fortolkning af data (Miles, Huberman & Saldana, 1994).

2.2. Diskurspsykologi, *agency* og positioneringsteori

Potter og Wetherell (1987) ses som centrale figurer inden for diskurspsykologien. Diskurspsykologien er en socialpsykologisk variant af diskursanalyse og er opstået som en kritik og udfordring af kognitivismen (Jørgensen & Phillips, 1999). I kognitivistiske tilgange til sprog ses tekster og det talte sprog som afbildninger af en ekstern verden eller som produkter af underliggende mentale repræsentationer af denne verden (Edwards & Potter, 1992, p. 2). Diskurspsykologer fokuserer primært på, hvordan identitet produceres sprogligt, og foretager derfor empiriske analyser af sprogbrug i en konkret praksis, hvilket også er tilfældet i nærværende artikel. En diskurs kan forstås som en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på (Jørgensen & Phillips, 1999). For eksempel vil der i en medicinsk diskurs være et bestemt sprogbrug og bestemte måder, man forstår sygdom på. Der kan eksistere flere diskurser om det samme emne blandt forskellige sociale grupperinger.

Denne artikel har fokus på subjektiveringsprocesser; dvs. hvordan mennesker, og i dette tilfælde også hunde, konstrueres og bliver til i situerede kontekster. Subjektet ses på samme tid som *handlende (agency)* og underlagt sine kontekstuelle betingelser. *Agency* skal således forstås som individets evne til enten at være medskabere af eller destruere diskurser – dvs. måder at italesætte sig selv og verden på (Phillips, 2010).

Mennesker med en erhvervet hjerneskade samt deres hunde konstruerer således ikke blot sig selv, men er tæt forbundet og indlejret i en kontekst samt øvrige subjekters konstruktion af dem – derved opstår gensidighed.

Disse tilgange forstår selvet som noget, der udelukkende eksisterer gennem sine relationer til omverdenen, og det er her, begrebet omkring *positionering* kommer i spil. Artiklen anvender selv de to begreber 'identitet' og 'subjektivitet' som overlappende begreber. Individet eksisterer i en gensidig relation til omverdenen, her mennesket med en erhvervet hjerneskade set i relation til andre. I denne sammenhæng bliver positioneringsbegrebet aktuelt, da subjektpositioner er de positioner, individer kan overtage og gøre til deres egne.

Davies og Harré (1990) udviklede positioneringsbegrebet med henblik på at opnå et mere dynamisk begreb end rollebegrebet² og for bedre at kunne begribe gensidigheden mellem individ og samfund. Davies og Harré defi-

2 En rolle ses ifølge Davies og Harré (1990) som en mere statisk størrelse og som noget, en person tager på sig.

nerer positioneringsbegrebet således: "Positionering, som vi vil anvende det, er den diskursive proces, hvorigennem selvet lokaliseres i konversationer/samtaler som observerbart og som en subjektiv sammenhængende deltager i fællesskabte historiefortællinger" (Davies & Harré, 1990, p. 48, min oversættelse).

Hvem man er, og hvordan man forstår sig selv, afhænger af de subjekt-positioner, der er til rådighed i de diskursive praksisser, man er en del af: "Hvem man er, er altid et åbent spørgsmål med skiftende svar, der afhænger af de positioner, der gøres tilgængelige i ens egen samt andres diskursive praksisser" (Davies & Harre, 1990, p. 46, min oversættelse).

Det enkelte selv bør altså forstås i relation til den position, vedkommende indtager i en given diskurs, og positioneringsbegrebet betegner således den relation, der er mellem selv og kontekst. Subjektet forstås derved ikke som en statisk størrelse, men som noget, der kan forandres. Derfor taler man også om at have multiple selver og ikke bare ét selv. Når subjektet har vedkendt sig en position, vil verden anskues ud fra denne position, og i den konkrete diskursive praksis vil bestemte billeder, metaforer, historiefortællinger og begreber være til rådighed for subjektets forståelse af verden (Davies & Harré, 1990). Dette betyder, at vores forståelse af os selv og de diskurser, vi trækker på, har betydning for, hvordan vi forstår andre mennesker og verden omkring os. Davies og Harré opstiller fire trin i den proces, der gør, at vi føler os som dem, vi er:

Fire trin i positioneringsprocessen (Davies & Harré, 1990, s. 47; forfatterens oversættelse)

Trin	Beskrivelse
1	Vi lærer de kategorier, som vores kulturelle systemer udgøres af. Kategorier, der inkluderer nogle mennesker og ekskluderer andre (fx hjerneskadet/ikke hjerneskadet; hundeejer/ikke hundeejer)
2	Vi deltager i forskellige diskursive praksisser, hvor disse kategoriers betydning og mening produceres
3	Vi positionerer os selv i forhold til disse kategorier
4	Vi genkender os selv som havende de karakteristika, der placerer os i nogle bestemte kategorier frem for andre. At føle sig som tilhørende i verden og se verden fra det perspektiv, denne position tilbyder.

Hvem individet er, kan således variere over tid og er afhængigt af diskursive sammenhænge, samt hvilke positioneringsmuligheder individet tilbydes og tager sig adgang til. I denne artikel inddrages interviewsituationen også som en diskursiv sammenhæng. I dette møde mellem informant og interviewer/forsker sker der nemlig også en gensidig konstruktion og positionering. Særligt kan intervieweren ved brug af ledende/bestemte

spørgsmål og ord være med til at positionere informanten i en bestemt retning. Derfor er den gensidighed og positionering, som foregår i den respektive forsknings- og undersøgelseskontekst, vigtig at medtænke i analyserne.

3. To cases

3.1. Jesper

I den første casebeskrivelse møder vi Jesper. Jesper er 62 år og fik i slutningen af 1990'erne konstateret en middelsvær toksisk encefalopati som følge af arbejdet med organiske opløsningsmidler. I 2012 blev Jesper igen ramt af en hjerneskade (lettere), da han fik en blodprop i hjernen, som medførte en række implikationer for særligt hans hukommelse. Jesper er gift med Jette, og sammen har de en voksen datter og labradorhunden, Anthon, på 2 år.

Jeg havde aftalt at mødes med Jesper i hundeklubben, som både Jesper og Jette er en del af. Jesper har stort set altid haft hund. På tidspunkter i sit liv har han haft både hund og katte samtidig. Da Jesper og Jette fik deres nuværende hund, havde Jesper netop fået sin anden hjerneskade. Ud over den erhvervede hjerneskade har Jesper også problemer med hjertet og har blandt andet fået en dobbelt bypassoperation, hvorfor han i interviewet også refererer til dette. Det er først efter den anden hjerneskade, at Jesper bliver førtidspensioneret. Jesper havde fortsat været i stand til at arbejde på trods af den toksiske hjerneskade. Dog valgte han en anden jobtype, nemlig som pedel, og dermed et ufaglært arbejde, som han giver udtryk for, at han bedre kunne overkomme. Imidlertid måtte han indstille jobbet efter den anden hjerneskade og de tilstødende hjerteproblemer. Som følge af sin erhvervede hjerneskade blev Jesper tilbudt fysisk genoptræning. Endvidere beskriver han sin ansøgning om førtidspension som "en lang, sej kamp" (Jesper, linje 194), som tog op mod et år, inden pensionen blev bevilliget. Jesper beskriver sit forløb som mangelfuldt, og det har været en kamp, hvor Jesper fortæller, at hustruen flere gange har måttet slå i bordet over for systemet for at få ting igennem.

Et stykke inde i interviewet fortæller Jesper om, hvilken betydning det har haft at have hunden Anthon i forbindelse med sin hjerneskade. Hunden får en særlig stor betydning i forbindelse med den anden hjerneskade, som afstedkommer en ændret hverdag. Jesper beskriver det på følgende måde:

I: Det, jeg gerne vil høre lidt fra dig, er, om det har haft nogen betydning i forhold til det, at du også har haft en hjerneskade og rent faktisk have en hund i den situation?

J: Ja, det har betydet meget.

I: Ja (.) Kan du prøve at fortælle lidt om, hvad det er, det har betydet?

J: Altså, jeg har jo en anden hverdag, end jeg havde før ... Nu har jeg min hund, som jeg elsker og går op i, og vi går tur et par gange om dagen, så Jette (konen) er fri for at gå hele tiden.

I: Ja.

J: ... og så har jeg noget at give mig til, og jeg har så en lille have også og alt sådan noget (Jesper, linje 1-7).

Svaret på, hvad hunden betyder og har betydet for Jesper set i forhold til, at han har en hjerneskade, kommer ret hurtigt, og han lægger tryk på *meget*. I den videre fortælling konstruerer Jesper et *før* og *efter* (hjerneskade to) i sin hverdag. At Jesper konstruerer dette *før* og *efter* i forhold til hverdagen efter hjerneskaden, er ikke overraskende, da en hjerneskade, som indledningsvist beskrevet, netop medfører transitioner. Schlossberg (1984) finder to universelle karakteristika ved sådanne transitioner, nemlig: 1) transitioner sker over tid, og 2) transitioner omfatter en ændring i natur (identitet, rolle, relationer, adfærdsmønstre, evner mv.). Hver transition medfører nye udfordringer for personen selv såvel som for personens pårørende.

I ovennævnte citat konstrueres denne overgang til noget *andet* ikke som negativ, men overgangen beskrives med positive vendinger: "Nu har jeg min hund, som jeg elsker og går op i," og Jesper positionerer derved hunden som en vigtig aktør i denne transition. På tilsvarende vis fandt Albert & Bulcroft (1988) i deres studie, at forskellige livsfaser eller begivenheder kunne afstedkomme perioder, hvor tilknytningsforholdet til et kæledyr var særlig centralt og relevant.

I samme sætning beskriver Jesper også, at han går med hunden et par gange om dagen for derved at aflaste sin kone, Jette. Det er tænkeligt, at det giver Jesper en følelse af *agency*, at han bidrager og deler denne position som hundelufter med sin kone på trods af sine fysiske følger efter sygdom.

Banduras sociale kognitionsteori (1997) og hans begreber *self-efficacy*, *personal achievement* og *personal agency* kan med fordel inddrages her. Begreberne hænger uløseligt sammen, da personlig opnåelse (*personal achievement*) og oplevelsen af personlig handlekraft (*personal agency*) er med til at give *self-efficacy*. *Self-efficacy* kan oversættes til individets tro på egne evner til at organisere og igangsætte handlinger, der er nødvendige for at opnå og mestre noget bestemt. I citatet ser vi, at Jesper skaber og opnår en meningsfuld hverdag sammen med hunden (personlig opnåelse), hvor han er aktivt handlende og bidragende (personlig handlekraft) blandt andet som hundelufter, men også i forhold til haven, som han går op i. Han aflaster ydermere sin kone (både i forhold til haven og hunden) og opnår derved også *self-efficacy* i forhold til at være bidragende i deres ægteskab.

3.1.1. Et familiemedlem

Jesper anvender et stærkt værdiladet adjektiv om sin hund, nemlig *elsker*, og senere, da jeg spørger ham, hvorvidt han betragter den som et familiemedlem, svarer han således:

I: Betragter du den som et familiemedlem?

J: Ja.

I: Så den er en del (afbrydes)...

J: Det er den helt sikkert (Jesper, linje 53-56).

Hunden konstrueres og positioneres som et familiemedlem, som er med, når familien tager på ture: "Ja, men (.) nå altså ... finder vi på at køre en tur til Vesterhavet, så er den også med" (Jesper, linje 58). Hunden inviteres også med til familiekomsammen og er også nævnt i invitationerne.

Dette særlige bånd mellem hunden og dens ejer, der, som beskrevet tidligere, kan minde om relationen mellem et menneske og et barn/en anden person, er udsat for diskussion og ambivalens – også hos Jesper, da jeg spørger lidt mere ind til, hvad det giver ham at have hund:

I: Ud over det med at komme ud at gå, er der så også andre ting, den er med til at kunne give dig?

J: Når vi sidder ude i haven altså ... vi snakker og vi (.), jeg ved godt, at det lyder dumt.

I: Nej, det gør det ikke for mig (griner), så I sidder og snakker lidt sammen?

J: Ja (Jesper, linje 45-47).

Jesper konstruerer her hunden som en, man kan snakke *med*. Det er således ikke kun en, man taler *til*, men i denne sætning konstrueres der en gensidighed ved hjælp af pronomenet *vi*. En hundeejer, som har et tæt bånd til sin hund, oplever, at den forstår, accepterer på godt og ondt og vil forsvare én. Yderligere vil hundeejere ofte opleve, at hunden også kommunikerer sine følelser tilbage ved hjælp af sin adfærd, og at den har de samme følelser som sin ejer (Levinson, 1984). Denne nonverbale kommunikation af ubetinget positiv karakter, som personer med en erhvervet hjerneskade (måske) ikke har oplevet andre steder i behandlingsforløbet, kan fremkalde en positiv forandring eller udvikling. En stor del af de mennesker, der rammes af en hjerneskade, vil også rammes af afasi i større eller mindre grad. Afasi betyder, at sprogfunktionen er nedsat (svært ved at finde ord, danne sætninger, læse, stave og forstå andres tale). Hos afasiramte kan den nonverbale kommunikation med en hund måske have en særlig stor betydning. Endvidere kan det tænkes, at det kan være nemmere at kommunikere sine følelser ud sammen med sin hund (med eller uden ord) end hos en psykolog. I forhold til Jesper fortæller han, at han kun er blevet tilbudt fysisk genoptræning og

ikke psykologisk støtte, omend han til tider har været “langt nede” (Jesper, linje 198). Når Jesper konfronteres med de ting, som han ikke længere kan, for eksempel: “du går da også og glemmer alting” (Jesper, linje 199), hjælper det, ifølge Jesper, også at have hund, “for så får man lige et slik i hovedet, og så hjælper det lidt” (Jesper, linje 201).

For at vende tilbage til tekstuuddraget ovenfor, ser vi, at han stopper sin videre tale, hvor han egentlig er begyndt på endnu et *og vi*. I stedet efterfølger Jesper dette med: “jeg ved godt, det lyder dumt,” og indikerer herved, at det ikke er en helt rigtig måde at være hundeejer på. I interviewet går jeg som interviewer ind og afviser den subjektposition, som Jesper tilbyder sig selv som “forkert” i forhold til den måde, han er hundeejer på. Dette gør jeg ved at sige: “Det gør det ikke for mig.” Jeg anvender pronomenet *mig* og inkluderer derved mig selv i kategorien af mennesker, der kan betragte ‘hunden som ligeværdigt familiemedlem’.

Hvem man er, og hvordan man forstår sig selv, afhænger af de tilgængelige subjektpositioner, der er til rådighed i de diskursive praksisser, som man er en del af (Davies & Harré, 1990). I tilfældet med Jesper trækker han ligeledes på forskellige diskursive praksisser. I hundeklubben, som Jesper er en del af, er der muligvis to diskurser til stede, som er i konflikt med hinanden (familiemedlem vs. hierarki), og hundeklubben udgør på denne måde et diskursivt felt (Jørgensen & Phillips, 1999). Ved brug af Staunæs og Søndergaards (2006) begreb om *intersektionalitet* bliver det endvidere interessant at se nærmere på, hvad der sker med disse to kategorier ‘hunden som ligeværdigt familiemedlem’ og ‘hunden som den laveste i hierarkiet’. Indlejret i Staunæs og Søndergaards begreb om intersektionalitet ligger forståelsen af, at der i konstruktionen af kategorier produceres *førstehed* og *andenhed* i betydningen majoritet og minoritet i forhold til de normativiteter, der er herskende (Staunæs & Søndergaard, 2006, p. 51). Førstehed udgør det passende, det inkluderede og det normale. Det andetgjorte udgør det, der er ‘ude’, det anderledes, det upassende og ekskluderede. I citatet konstrueres en førstehed bestående af dem, der *ikke* betragter hunden som ‘barn/menneske’. Samtidig indebærer konstitueringsprocesserne, at de, der er første, kan blive andetgjort og omvendt, idet intersektion forstås som et produktivt sted for tilblivelse af både undertrykkelse og nye identitets- og handlemuligheder. Kategorier er således i konstant bevægelse; de forhandles og reproducere i diskursive spændingsfelter.

3.1.2. *Hunden modvirker at “gå i stok”*

Det at have en at være sammen med og snakke med kommer Jesper igen ind på senere i interviewet, da jeg spørger ham, hvad der ville være sket, såfremt han ikke havde haft hund:

I: Hvad tror du, der ville være sket, hvis ikke du havde fået den her hund?

J: Det ved jeg sgu ikke... nok gået lidt i stok.

I: Ja, ja det er så bare min tolkning, men den giver dig også noget livskvalitet.

J: Det gør den.

I: Den giver dig noget ...

J: Nå, men altså ... der er noget ved det (Jesper, linje 60-65).

Her konstrueres hunden som den direkte årsag til, at Jesper ikke er "gået lidt i stok." Han fortæller endvidere, at "der er noget ved det." I reviewet af Beetz et al. (2012) ses det, at DAT har en effekt i forhold til at modvirke depression og ensomhed og øge livskvalitet. Det, at Jesper bruger udsagnet, at "der er noget ved det," indikerer, at hunden har en stor medindflydelse på dette. Såfremt Anthon ikke havde været en del af Jespers 'efter hjerneskade-hverdag', havde livet måske i mindre grad været noget ved. Her er det vigtigt at medtænke det konstruerende element ved interviewsituationen i forhold til denne fortolkning – for eksempel kommer Jespers udsagn om, at "der er noget ved det," først efter *mit* forslag om livskvalitet. Jesper nævner flere gange i interviewet vigtigheden af at have noget at gå op i, her hunden. Jesper anvender en lidt underfundig metafor til at beskrive, hvad der så ville være sket, nemlig at 'gå lidt i stok'. Dette udtryk anvendes typisk inden for blomster- og planteriget, men også der er det et fænomen, der kan være forårsaget af stresspåvirkninger.

Jesper kommer i det følgende lidt mere ind på, hvad det er, hunden giver – hvilket måske derved modvirker, at Jesper går i stok. Dette ses i følgende tekstuddrag:

I: Er der ellers noget, hvor du tænker, at det har været særlig vigtigt for dig at have en hund, enten i forbindelse med sygdom eller sådan andet – at den kan noget specielt eller har givet noget specielt?

J: Jamen det er jo altid rart at have selskab.

I: Ja, så den giver også noget selskab.

J: Ja, det gør den (Jesper, linje 138-141).

Ud over at den giver selskab, fortæller Jesper også videre, at den har en betydning i forhold til at komme ud at dyrke motion:

J: Jamen altså også (.) at jeg skal jo helst ud at motionere lidt, og det gør jeg jo så ved, at vi har en hund.

I: Så du er jo tvunget til motionen der?

J: Ja, det siger de jo pga. hjertet.

I: Ja.

J: Så, så ...

I: Så det hjælper Anthon lidt med?

J: Jep, det gør han (Jesper, linje 131-137).

Jesper afviser min mulige subjektposition af hunden som en, der *tvinger* Jesper til motion, ved at svare: “Ja, det siger de jo pga. hjertet.” Her henviser han til lægerne ved brug af pronomenet *de* – at det er dem, der tvinger ham til motion, og dermed ikke hunden. Jeg tilbyder derefter en ny subjektposition, ‘hunden som hjælper’. I denne sætning trækker jeg igen på familiemedlemsdiskursen, idet jeg anvender hundens navn, Anthon, og positionerer Anthon som hjælper, hvilket er en subjektposition, Jesper accepterer med sit “jep, det gør han.” Igen sker det i en mere personlig relation til hunden både fra mig som interviewer, idet jeg bruger hundens navn, og også fra Jesper, der anvender *han* og ikke *den* om hunden. Dyrestudier har i øvrigt vist, at kæledyrsejere får mere af den sundhedsgavn timer motion, som det også er tilfældet her med Jesper (Beetz et al., 2012).

3.1.3. En anden hund-menneske-relation efter hjerneskaden

Jesper fortalte tidligere i interviewet, at han oplever en anden form for relation til hunden efter hjerneskaden:

I: Kan du mærke nogen forskel i relationen til hunden eller betydning af hunden før hjerneskaden og så til nu?

J: Det tror jeg faktisk.

I: Ja?

J: At hunden er mere opmærksom på mig (Jesper, linje 20-23).

I: Tror du, den kan fornemme, at den skal give noget andet?

J: Det var et godt spørgsmål.

I: Mmm.

J: (...) Det tror jeg faktisk.

I: Er der nogen måder, du sådan kan mærke det på?

J: Jamen alt det der (viser med øjnene, hvordan hunden kigger på ham).

I: Den kigger?

J: Ja, ja som “er du med?”.

I: Så den er meget opmærksom på dig.

J: Ja, det er den (Jesper, linje 33-42).

Jesper og intervieweren konstruerer hunden som værende mere opmærksom på ham som følge af hjerneskaden. Han fortolker dette ud fra måden, den ser på ham på, hvor det på Jesper virker, som om den tænker: “Er du med? “. Herved positioneres hunden som havende en øget opmærksomhed, samt at den er i stand til at fornemme, at den skal give noget særligt til Jesper som følge af hans hjerneskade. Der konstrueres en *samhørighed* mellem hunden og Jesper; en følelse, der blandt andet også ses hos servicehunde og deres ejere. Når tætte sociale bånd knyttes mellem dyr og menneske, kan der endvidere opnås en følelse af højere selvværd. Følelsen af ansvar og kontrol, når et dyr viser én tillid, giver mennesket selvtillid (Beetz et al., 2012).

Her kunne der med fordel suppleres med andre teorier end blot den diskursanalytiske tilgang, der udelukkende har sit fokus på sprog. Den *intersubjektivitet*, der her viser sig mellem Jesper og Anthon, kommer ikke kun til udtryk via sprog og symboler, men også via blikke og kropslig gestik (Goode, 2006). Begrebet 'intersubjektivitet' er blandt andet en vigtig del af fænomenologiens begrebsapparat. Begrebet beskriver, hvorledes mennesker kan forstå hinanden. Goode (2006) har udviklet en specifik teori om intersubjektivitet, som inkluderer hund-menneske-relationer. For at forfølge dette nærmere vil det dog kræve, at der suppleres med andre typer af metodiske tilgange, eksempelvis observationer og videooptagelser.

3.1.4. Hunde vs. katte

Til sidst i interviewet kommer vi ind på, om det er noget særligt, hunden kan, sammenlignet med andre dyr, nu hvor vi ved, at Jesper også tidligere har haft katte.

I: Ja, så katten kunne noget andet end hunden?

J: I hvert fald i forhold til mig.

I: Hvad kunne den?

J: Den giver ... jeg ved ikke, om man kan sige, den giver mere kærlighed.

I: Ok, end en hund?

J: Det er mere sådan hu hej og vilde dyr, hvorimod en kat, der skal du selv gøre dig fortjent (Jesper, linje 157-162).

For Jesper er hunden betragtet som et vigtigt familiemedlem, men selvom det er en meget kærlig beskrivelse af Anthon, som Jesper konstruerer, positionerer Jesper alligevel katten som en, der "giver mere kærlighed." Hunden positioneres som mere ivrig og måske let, hvorimod kattens opmærksomhed og kærlighed er noget, du skal gøre dig fortjent til.

Jeg spørger derfor Jesper, om han kunne tænke sig at få kat igen, hvilket han svarer ja til. Kort før nedenstående tekstuddrag spørger jeg derfor videre ind til, hvordan hunden mon ville reagere på en kat. I svaret på dette sker der igen noget særligt:

J: Men det tror jeg sagtens, at både ham og jeg og katten kan finde ud af.

I: Ja, mon ikke?

J: Joh, det skal jeg nok fortælle ham (Jesper, linje 184-186).

I svaret konstruerer Jesper et fællesskab mellem ham (hunden), sig selv og katten. Samhørigheden mellem Anthon og Jesper er bibeholdt i pronome-nerne *ham* og *jeg*, og katten inkluderes i dette fællesskab – det er noget, som de tre kan finde ud af sammen. Dette understøttes videre i den sidste sætning, hvor Jesper siger: "Det skal jeg nok fortælle ham." Igen positioneres

Anthon som ‘personlignende’ og som én, man kan fortælle ting til. Her trækkes igen på familiemedlemsdiskursen og ikke på hierakidiskursen.

3.1.5. Opsamling

Hos Jesper tolker jeg, at hunden, Anthon, har haft en særlig betydning i forhold til transitionen ‘at genoptage en meningsfyldt hverdag’. Det at have hunden, som Jesper nærer stærke følelser for og betragter som et vigtigt familiemedlem, at gå op i, er blandt andet medvirkende til, at livet igen i Jespers optik “er noget ved.” Hjerneskaden påvirker til tider fortsat Jesper emotionelt, men også her får jeg indtrykket af, at hunden kan være en betydningsfuld faktor på grund af sin særlige opmærksomhed på Jesper.

3.2. Marie

Jeg besøgte Marie og hendes mand, Torben, hjemme i deres rækkehus i efteråret 2013. Maries voksne søn var også til stede under noget af interviewet. Marie fik i julen 2010, som 53-årig, en hjerneblødning, som resulterede i en svær hjerneskade. Egentlig skulle interviewet ikke omhandle dyreassisterede interventioner, men for nylig har Marie fået en hund, og den kom utilsigtet til at fylde en del i den sidste del af interviewet, hvorfor Maries fortælling medtages her.

Marie fortæller indledningsvist om sit forløb, hvor hun efter et ophold på et rehabiliteringscenter udskrives til egen lejlighed. Hun beskriver det som: “Ja, så sad jeg der” (Marie, linje 5). Marie kunne kun et minimum, da hun var halvsidigt lammet, og hun havde også fortsat kognitive følger, primært udtryks- og forståelsesevnen var påvirket. Der kom kun hjemmehjælp 12 timer ugentligt.

Ligesom Jesper konstruerer Marie et før og efter hjerneskaden – et efter, hvor hun kom hjem og bare “sad”. I denne konstruktion kan det tolkes, som om Marie fortsat trækker på en patientdiskurs og dermed en mere passiv positionering af sig selv som hjælpeløs.

Før Marie fik hjerneblødningen, havde hun en kæreste, men det ophørte kort tid efter. Cirka fem måneder efter udskrivelsen sker der dog en ændring i Maries konstruktion af sig selv. Hun fortæller, at hun oprettede en profil på en dating-side, og hun indtager nu en mere handlende (*agency*) position. Første gang Marie var online, faldt hun over Torbens billede og klikkede ind på hans profil. Torben havde lavet sin profil samme dag som Marie. De kom hurtigt i gang med at chatte, og de endte med at chatte sammen i flere timer (op til 12 timer i døgn). Efter kort tid kom Torben på besøg, og de aftalte endnu et møde, og derefter flyttede Torben ind hos Marie. Marie konstruerer dette møde som et første vigtigt vendepunkt i sin rehabiliteringsproces, hvorefter der rent faktisk begynder at ske en udvikling med hende. Fra at have befundet sig i et diskursivt felt mellem patient og agent træder Marie nu mere overbevisende over i en handlende position, hvor hun har *agency* til at gøre noget.

Sønnen, som er til stede under dele af interviewet, co-konstruerer det generelle forløb som værende dårligt, og at der ikke har været meget hjælp at hente. Han fortæller:

Vi har været ekstremt heldige med, at Torben kom ind i billedet, da det for os børn var en stor aflastning, nu er vi bare på besøg og ikke længere hjælpere. Der er jo ingen børn, uanset hvor gammel man er, der ønsker at skulle hjælpe sin mor på toilettet – det vil man jo helst være fri for. Det var jo ikke sådan, verden skulle være skruet sammen (Marie, linje 171-174).

I dette citat laver Maries søn en konstruktion af Maries børn, inklusive sig selv, som 'hjælpere' og derved ikke blot som familiemedlemmer, der besøger deres mor. Der skete et skifte i denne hjælperposition, da Torben kom ind i billedet og overtog denne position. Tidligere i interviewet har Marie dog fortalt om det svære i at balancere relationen til Torben som både værende hendes ægtefælle og personlige hjælper i mange daglige aktiviteter.

Sønnen fortsætter: "Det har været meget centralt, at man har følt, at man har været hjælpeløs, at man har været overladt til sig selv" (Marie, linje 315).

Sønnen anvender i ovennævnte citat pronomenet *man* og positionerer derved ikke direkte Marie som den, der har været hjælpeløs. I stedet inkluderer han, ved brug af *man* og derved distancerende, at de er flere, der har følt sig hjælpeløse i denne proces, og inkluderer derved også sig selv i den mere passive position 'hjælpeløs'.

Selvom Marie ikke har oplevet at få så meget støtte fra systemet, går det alligevel fortsat fremad – "på trods af systemet," som hun siger (Marie, linje 393). Maries nye mand, Torben, konstrueres og positioneres af både Marie selv og af sønnen som den direkte årsag til fremgangen. Marie har, som følge af sin hjerneskade, haft en depression og lider også af angst. Begge dele er kun håndteret medicinsk. Adspurgt, hvad der har haft positiv indflydelse på hendes udvikling, nævner hun ud over Torben også det, at hun har fået en hund.

For nylig har parret fået en lille hund. De arbejder på at få gjort den til en servicehund, da det ellers ikke er tilladt at have hund, hvor parret bor. Marie har længe talt om, at hun gerne ville have en hund, hvorfor en veninde nu har 'udlånt' sin hund til Marie.

Marie beskriver det at have fået hund på følgende vis: "Jeg oplever en øget livsglæde," og hun fortsætter: "Jeg kommer mere ud, for det skal jeg jo" (Marie, linje 401-402).

Marie beskriver, at hun, i kraft af hunden og dét, at hun kommer mere ud, nu har mødt nogle af naboerne til det rækkehus, som de bor i, og derved fået en kontakt til disse. Nu hilser de og konverserer, hver gang Marie er udenfor med hunden. Marie fortæller, at det har været en lettere måde at møde andre på. Marie sidder fortsat i kørestol på grund af det delvist lammede ben, hvilket har været en barriere for hende i forhold til at komme ud. Her kan man

argumentere for, at hunden virker som en slags social katalysator (Beetz et al., 2012; Levinson, 1984). Endvidere konstrueres hunden som et vendepunkt i Marias rehabiliteringsproces.

3.2.1. *Som at få et lille barn*

Marie fortæller endvidere, hvordan hunden sover i sengen hos parret – og hopper op til hende i kørestolen og ligger i skødet hos hende. Marie beskriver selv, at det næsten er “som at få et lille barn” (Marie, linje 401). Således ser vi, at hunden også hos Marie konstrueres og positioneres som et fuldgyldigt familiemedlem, og måske kan den, med henvisning til Tannen (2004), også få en vigtig funktion i forhold til familieidentiteten og dermed balanceeringen af hjælper/ægtefælle-positionerne hos Torben og Marie.

3.2.2. *Opsamling*

Casen om Marie er kortere, men ikke desto mindre vigtig, da der i denne analyse fremkommer andre elementer end hos Jesper. For Marie bliver både Torben og hunden vigtige aktører i hendes rehabiliteringsproces og direkte årsager til fremdrift og forøget livskvalitet. Marie synes at komme sig på trods af systemet, og der spores en fornemmelse af *agency* i forhold til de initiativer, hun sætter i gang i sit forløb.

4. Diskussion

Analyserne ovenfor viser, at hunden konstrueres og positioneres som et vigtigt familiemedlem, der dels fungerer som en distraktion, dels som et motiveerende element. Samtidig giver hunden social og følelsesmæssig støtte, nærvær og ubetinget opmærksomhed. Begge informanter beskriver hunden som en, der giver glæde og mening i tilværelsen og måske netop derfor modvirker depression, som Beetz et al. (2012) fandt dokumentation for. DAI kan derfor være relevant at medtænke i hjerneskaderehabilitering, da det kan bruges som et redskab, der supplerer og varierer den vante rehabiliteringspraksis.

De psykosociale konsekvenser rammer ca. 30 % af alle personer med en erhvervet hjerneskade. De udgør, som indledningsvist nævnt, typisk ændringer i selvfølelse/identitet og emotionsregulering samt udviklingen af periodisk og kronisk depression (Wilson & Gracey, 2009). At kunne vende tilbage til en meningsfuld hverdag og beskæftigelse beskrives som et af de største håb hos både den ramte selv og hos de pårørende. Dette skyldes, at en meningsfuld beskæftigelse spiller en afgørende og betydningsfuld rolle i forhold til identitet (Teasdale, 2007).

Også borgere med en erhvervet hjerneskade ønsker fortsat at være *nogen*. Davies og Harré (1990) opstiller, som tidligere nævnt, fire trin i processen (se tabel 1), der gør, at vi oplever os selv som dem, vi er. Særligt hos Jesper så vi, hvordan han trak på forskellige diskursive praksisser (fx hunden som familie-

medlem vs. hunden som del af et hierarki) i forhold til, hvordan man er en rigtig hundeejer, og hvordan han balancerede og positionerede sig selv inden for disse diskursive felter. I hjerneskaderamte familier kan hunden måske have en særlig stor betydning, da netop hele familien rammes af den forandrede hverdag. De fysiske og mentale følger hos den ramte kan være svære at samtale om, og skilsmisser er en kendt følgevirkning i disse familier. Måske kan hunden også virke som en mediator i sådanne tilfælde, som eksempelvis Tannen kommer ind på med begrebet bugtaleri (Tannen, 2004). Hos Marie var det tydeligt, at hunden var med til at konstruere dem som en familie, idet Marie sammenlignede det at få en hund med det at få et lille barn.

Hos både Jesper og især hos Marie kommer Levinsons begreb om hunden som en katalysator til forandring til udtryk. Den sociale katalysatoreffekt, som også blev fundet hos Beetz et al. (2012), Pence (2005) og Hayden et al. (2013), må således også siges at kunne spores i disse to cases. Endvidere så vi hos særligt Jesper, hvordan positionen som hundeejer gav ny mening i transitionen til en ny hverdag efter hjerneskaden. Her illustreres det netop, hvordan hunden kan blive særlig værdifuld for personer med en erhvervet hjerneskade. At rehabilitering ikke blot bliver set som et mål og en proces, men også som noget, personerne selv vil, skaber en forståelse af, hvorfor de identitetsmæssige transitioner synes at optage personer med en hjerneskade så meget, som det for eksempel ses hos Turner, Fleming, Ownsworth og Cornwell (2008). Jeg vil argumentere for, at dette fokus på identitetsmæssige transitioner netop er vigtigt, da en venden tilbage til, eller accept af, en ny identitet er afgørende for, at personer kan komme i gang med at leve deres liv igen. Vi så hos både Marie og Jesper, at denne transition blev lettet ved hjælp af hunden.

Ud over at hunden kan være en vigtig aktør og hjælper i de svære transitioner efter en hjerneskade, kan den også være en direkte årsag til en positiv transition. Marie udtrykte netop, at hunden for hende blev et vendepunkt, der igangsatte en positiv transition. Et centralt begreb inden for recovery-forskningen er *vendepunkter* (Topor, 2003). Vendepunkter forstås som en skelsættende begivenhed, som har været afgørende og afhjulpet transitioner i personers liv og dermed har hjulpet dem til at komme sig. Der behøver ikke at være tale om livsomvæltende begivenheder. Nogle gange er det måske helt almindelige begivenheder, som kan være med til at gøre en forskel – som for eksempel samværet med en hund. Både Jesper og Marie kommer direkte ind på, hvad hunden giver dem: for eksempel livsglæde, modvirker 'at gå i stok' og hjælper dem på de tunge og svære dage. Dette understøtter endnu engang de fund, der også ses i reviewet af Beetz et al. (2012): at hunde kan være med til at reducere depression og angst (som Marie blandt andet tidligere havde lidt af) og fremme livsglæden. Men gør det mon en forskel, hvorvidt man *har* en hund eller kun 'låner' den i et kortere terapeutisk forløb?

I studiet af Olsen (2008) så vi, at den dyreassisterede terapi til de 21 apoplexi-patienter ikke havde nogen signifikant effekt. Beetz et al. (2012) indikerede også, at effekterne ved eget kæledyr kan være større sammenlignet

med ikke-egne kæledyr. Det er derfor en vigtig betragtning at tage med, at dét at have et kæledyr og den langvarige, kontinuerlige relation til dette dyr kan være en betydningsfuld faktor. I forhold til både Marie og Jesper så vi, at netop deres betragtning af hunden som et familiemedlem og som en del af deres hverdag efter hjerneskaden var vigtig.

Den viden, som er forbundet med rehabilitering (jf. definitionen side 2), synes i Jespers og Maries fortællinger at komme ved hjælp af forløb eller elementer, som de opsøger på eget initiativ (*agency*). Derfor finder jeg, at rehabiliteringen i disse to casebeskrivelser snarere ses som et resultat af, hvad personerne selv formår at opsøge, og resultatet kan derfor tænkes at skyldes tilfældigheder snarere end en "koordineret, sammenhængende og vidensbaseret" rehabiliteringsindsats.

5. Konklusion og anbefalinger

Med en tilslutning til en helhedsorienteret rehabilitering åbnes der for en accept af, at det at komme sig efter en hjerneskade indeholder andet end blot fysisk og kognitiv genoptræning. Ligeledes åbnes der derved op for en bred palet af muligheder og en anden tænkning i hjerneskaderehabilitering end hidtil. At komme sig efter en hjerneskade er langt mere komplekst end indeholdt i neuro-, fysio- og ergoterapeutisk genoptræning: Der er behov for psykosocial rehabilitering og dermed også nye tiltag i rehabiliteringspraksis. Disse to casebeskrivelser giver et eksempel på en anden mulig vej at gå, eller introduktionen af dyreassisterede interventioner i hjerneskaderehabiliteringen kan ses som et hensigtsmæssigt supplement. Analyserne kommer frem til, at hunden konstrueres og positioneres som et vigtigt familiemedlem, der dels fungerer som en velkommen distraktion, dels som et motiverende element. Samtidig giver hunden social og følelsesmæssig støtte, nærvær og ubetinget opmærksomhed. Disse analyser er i overensstemmelse med anden forskning, som indledningsvist gennemgås, omkring servicehunde og kæledyr. Jeg konkluderer, at DAI er relevant at medtænke i den bio-psyko-sociale tilgang til hjerneskaderehabilitering, da det kan bruges som et redskab, der supplerer og varierer den vante rehabiliteringspraksis.

Afslutningsvis er det min anbefaling, at der såvel i praksis som inden for forskning i hjerneskaderehabilitering afprøves eller laves forsøg med dyreassisterede interventioner (fx socialhunde) som et led i udviklingen af hjerneskaderehabilitering. Endvidere at det afprøves, om DAI er mere anvendelig til nogle former for kognitive og emotionelle følger efter hjerneskade end andre, og om DAI først er relevant efter udskrivelse eller allerede under indlæggelse (tak til en anonym bedømmer for disse forslag).

Tak

Jeg vil gerne sige tak til Tia G. B. Hansen samt reviewerne for deres meget anvendelige kommentarer til tidligere versioner af denne artikel. Endvidere en stor tak til de to informanter for deres medvirken. Sluttelig en stor tak til Britta Kusk Nørgaard for hjælp til korrekturlæsning.

REFERENCER

- Albert, A., & Bulcroft, K. (1988). Pets, families, and the life course. *Journal of Marriage and the Family*, 50(2), 543-552.
- Anson, K., & Ponsford, J. (2006). Coping and emotional adjustment following traumatic brain injury. *Journal of Head Trauma and Rehabilitation*, 21(3), 248-259.
- Bandura, A. (1997). *Self efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bhalerao, S. H., Geurtjens, C., Thomas, G. R., Kitamura, C. R., Zhou, C., & Marlborough, M. (2013). Understanding the neuropsychiatric consequences associated with significant traumatic brain injury. *Brain Injury*, 27(7-8), 767-774. doi: 10.3109/02699052.2013.793396
- Bradbury, C. L., Christensen, B. K., Lau, M. A., Ruttan, L. A., Arundine, A. L., & Green, R. E. A. (2008). The efficacy of cognitive behavior therapy in the treatment of emotional distress after acquired brain injury. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 89(2 Suppl.), 61-68.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psycho-physiological effects of human-animal interactions: The possible role of oxytocin. *Frontiers in Psychology*, 3(234), 1-15. doi: 10.3389/fpsyg.2012.00234
- Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43-63.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Goode, D. (2006). *Playing with my dog Katie. An ethnomethodological study of dog-human interaction*. West Lafayette, IN: Purdue University Press.
- Hansen, K. M., Messenger, C. J., Baun, M., & Megel, M. E. (1999). Companion animals alleviating distress in children. *Anthrozoos*, 12(3), 142-48.
- Hayden, M. E., Plenger, P., Bison, K., Kowalske, K., Masel, B., & Qualls, D. (2013). Treatment effect versus pretreatment recovery in persons with traumatic brain injury: A study regarding the effectiveness of post acute rehabilitation. *The American Academy of Physical Medicine and Rehabilitation*, 5(4), 319-327. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pmrj.2012.12.005>
- Irvin, S. (2014). The healing role of assistance dogs: What these partnerships tell us about the human-animal bond. *Animal Frontiers*, 4(3), 66-71. doi: 10.2527/af.2014-0024
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse: Som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Katcher, A. H. (1981). Interactions between people and their pets: Form and function. In B. Fogle (Ed.), *Interrelations between people and pets* (pp. 41-67). Springfield, IL: Charles C. Thomas Press.
- Kruger, K. A., & Serpell, J. A. (2010). Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. In A. H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-assisted Therapy* (pp. 21-38). London: Academic Press. doi: 10.1016/B978-0-12-381453-1.1003.0

- Levinson, B. M. (1984). Human/companion animal therapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 14(2), 131-144.
- Marselisborgcentret (2004). *Hvidbog om rehabiliteringsbegrebet – Rehabilitering i Danmark*. Hentet fra http://www.marselisborgcentret.dk/fileadmin/filer/Publikationer/PDF_er/Hvidbog.pdf
- Miles, M. B., Huberman, M. A., & Saldana, J. (2013). *Qualitative data analysis. A methods sourcebook* (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Morton, M. V., & Wehman, P. (1995). Psychosocial and emotional sequelae of individuals with traumatic brain injury: A literature review and recommendations. *Brain Injury*, 9(1), 81-92.
- Olsen, C. (2008). *Dyreassisteret terapi som supplement til tradisjonell rehabilitering av slagpasienter – et pilotprosjekt på Sunnaas sykehus HF* (Masteroppgave). Oslo: Universitet for Miljø- og Biovidenskab. Institut for Husdyr- og Akvakulturvitenskap.
- Morrison, M. L. (2007). Health benefits of animal-assisted interventions. *Complementary Health Practice Review*, 12(1), 51-62. doi: 10.1177/1533210107302397
- Pence, M. J. (2005). *Animal-assisted therapy: A theoretical framework and case study* (Ph.d.-afhandling). Virginia Beach: Regent University.
- Phillips, L. (2010). Diskursanalyse. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (pp. 263-287). København: Hans Reitzels Forlag.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Prigatano, G. P. (1999). *Principles of neuropsychological rehabilitation*. New York: Oxford University Press.
- Schlossberg, N. K. (1984). *Counselling adults in transition: Linking practice with theory*. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Sockalingam, S., Li, M., Krishnadev, U., Hanson, K., Balaban, K., Pacione, L. R., & Bhalerao, S. (2008). Use of animal-assisted therapy in the rehabilitation of an assault victim with a concurrent mood disorder. *Issues in Mental Health Nursing*, 29(1), 73-84.
- Staubæs, D., & Søndergaard, D. M. (2006). Interseksjonalitet – Udsat for teoretisk justering. *Kvinder, Køn og Forskning*, 15(3), 43-56.
- Straatman, I., Hanson, E., Endenburg, N., & Mol, J. (1997). The influence of a dog on male students during a stressor. *Anthrozoos*, 10(4), 191-197.
- Tannen, D. (2004). Talking the dog: Framing pets as interactional resources in family discourse. *Research on Language and Social Interaction*, 37(4), 399-420.
- Teasdale, T. W. (2007). *Cognitive, emotional and psycho-social consequences of acquired brain injury*. København: Population Studies.
- Topor, A. (2003). *Recovery. At komme sig efter alvorlige psykiske lidelser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- TrygFonden (n.d.). *Besøgshunde*. Information hentet fra <http://www.besogshunde.dk/> november 2014.
- Turner, B. J., Fleming, J. M., Ownsworth, T. M., & Cornwell, P. L. (2008). The transition from hospital to home for individuals with acquired brain injury: A literature review and research recommendations. *Disability and Rehabilitation*, 30(16), 1153-1176.
- Wilson, C. C. (1991). The pet as an anxiolytic intervention. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 179(8), 482-489.
- Wilson, B. A., & Gracey, G. (2009). Towards a comprehensive model of neuropsychological rehabilitation. In B. A. Wilson, F. Gracey, J. F. Evans & A. Bateman (Eds.), *Neuropsychological rehabilitation: Theories, models, therapy and outcome* (pp. 1-21). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Ylvisaker, M., & Feeney, T. (2000). Reconstruction of identity after brain injury. *Brain Impairment*, 1(1), 12-28.